ข่าวนาถิเปรย์

ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๙๕๘๐

วันอังการที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ ๒๕๒๕

ก 815

ไผ่ - ไม้เอนกประสงค์

สถาบัติย์ ปรีดา

ถ้าท่านท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ ตามบ่าเขาลำเนาไพร ท่านมักจะได้พบเห็นต้นไผ่ขึ้นเป็นกอ ๆ บ้างเป็นลำเดี่ยวๆ บ้าง มีอยู่ทั่วไป บางแห่งก็หนาแน่นเป็นป่าไผ่ บางแห่งก็ขึ้นปรายปราย แซมไม้ชนิดอื่นอยู่ดาษดื่นตา ไม้ไผ่ที่เห็นนี้มีคุณค่ามหาศาลเป็นทรัพยากรสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน และนับวันจะทวีบทบาทความสำคัญเพิ่มขึ้น

ตามธรรมชาติ ไม้ไผ่ มีความงามอันลึกล้ำ สามารถกระตุ้นจินตนาการสร้างสรรค์ความนึกคิดทางด้านศิลปอย่างละเมียดละไม ความงามของไผ่ ทำให้นักเขียนชาวจีนหลงไหลคลั่งไคล้ เกิดความบันดาลใจทางศิลปเขียนรูปใบไผ่ ต้นไผ่ ขายจนมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก

นอกจากความงามที่กระตุ้นความบันดาลใจทางศิลปแล้ว ไผ่ยังสามารถสะกดความรู้สึกอารมณ์ที่สงบเยือกเย็น ไผ่สันโดษได้อย่างประหลาดอาจเป็นเพราะเหตุนี้กระมัง จึงมีผู้ถวายสวนป่าไผ่เวฬุวัน ให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ไผ่ งอกงามแพร่หลายอยู่ทั่วทวีปเอเชีย ถือเป็นพันธุ์ไม้เมืองร้อน แต่น่าประหลาดที่ต้นไผ่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีอากาศแบบอบอุ่นและหนาวจัด มีลมแรง หิมะตกในฤดูหนาว จากภูมิอากาศที่ผิดแผกไปนี้ ทำให้ไม้ไผ่ของญี่ปุ่นมีลักษณะพิเศษเนื้อไม้แข็งและมีความยืดหยุ่นมากกว่าไผ่ในประเทศอื่นๆ

จีนและญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ปลูกไผ่และใช้ไผ่เป็นประโยชน์ได้มากที่สุดในประเทศจีนไม้ไผ่ได้รับการยกย่องว่ามีความสำคัญ เป็นพืชที่เป็นสัญลักษณ์ของประเทศชนิดหนึ่งทีเดียว แม้กระทั่งการเรียกชื่อประเทศ ก็ยังได้รับสมญานามว่า "ม่านไม้ไผ่"

สำหรับประเทศไทย ไม้ไผ่ เคยเป็นไม้หวงห้าม แต่ถูกยกเลิกไปในเวลาต่อมา ป่าไผ่ในจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นป่าไผ่ที่หนาแน่นที่สุดในประเทศไทยก็ทรุดโทรมลงอย่างมาก เพราะถูกตัดโค่นเอาไปใช้ประโยชน์ต่างๆ และการตัดหน่อเอาไปใช้ทำอาหาร อันเป็นผลให้ต้นไผ่ไม่สามารถขยายพันธุ์ชดเชยการตัดโค่นได้ ฉะนั้นจึงควรมีการปลูกสร้างสวนป่าไผ่ขึ้นทดแทนส่วนที่สูญเสียไป

ไผ่ จัดเป็นไม้จำพวกหญ้า มีต้นเป็นลำ งอกงามเจริญเติบโตขึ้นมาจาก "เหง้า" ขึ้นอยู่เป็นกอ ๆ มีอยู่มากมายหลายชนิด มีผู้ศึกษาเรื่องของไผ่กล่าวว่า ถ้ารวบรวมชนิดต่าง ๆ ของไผ่แล้วก็อาจรวบรวมได้ถึง ๑,๒๕๐ ชนิด

ศาสตราจารย์ ดร. โคอิชิโร อูเคดะ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องไม้ไผ่ชาวญี่ปุ่น ได้จำแนกประเภทไม้ไผ่ โดยอาศัยระบบการเจริญเติบโตจากเหง้าเป็นหลักไว้ ๓ ประเภทที่ขึ้นเป็นกอ ๆ พวกหนึ่ง พวกที่ขึ้นเป็นลำเดี่ยวพวกพวกหนึ่ง และพวกผสม คือมีทั้งแบบกอ และแบบเดี่ยวอีกพวกหนึ่ง

ในเมืองไทยเรา ไม้ไผ่ส่วนใหญ่จะเจริญงอกงามอยู่ในป่าผลัดใบผสม

ไผ่ของไทยที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก มีอยู่ ๓ ชนิด ชนิดแรกคือ ไผ่เหลือง หรือไผ่พุทธ มีสีสวยปล้องสั้น อีกชนิดหนึ่งคือ ไผ่สีสุก ซึ่งเมื่อแก่จัด จะมีผิวสีเหลืองสัม และมีลวดลายสีเหลืองสลับ เป็นไผ่ที่นิยมใช้ในการทำเครื่องมือเครื่องใช้มากที่สุด ชนิดสุดท้ายคือ ไผ่รวก ซึ่งแบ่งย่อยได้อีกหลายชนิด ชนิดที่กล่าวถึงนี้ เป็นไผ่รวกที่มีลำตรง ปล้องสวย

ไผ่เหลืองที่กล่าวแล้ว มีความสูงเต็มที่ราว ๒๐ ฟุต และมีขนาดลำใหญ่ (เส้นผ่าศูนย์กลาง) ตั้งแต่ครึ่งนิ้วไปถึง ๑๒ นิ้ว ไผ่สีสุกสูงสุดราว ๕๐ ฟุต ใหญ่ประมาณ ๕ นิ้ว

เมื่อพูดถึงความใหญ่ของไผ่ ก็จะต้องบอกกล่าวกันสักหน่อยว่าไผ่ที่ใหญ่ที่สุดในโลกนั้นเป็นชนิดไผ่ที่เจริญเติบโตอยู่ในประเทศอินเดีย ชื่อ WORRA มีชื่อเป็นทางการด้านด้านชีววิทยาว่า Dendro Calamus gigan teus Mvnro ซึ่งมีความสูงตั้งแต่ ๕๐ ถึง ๙๐ ฟุต และมีความใหญ่ตั้งแต่ ๕ นิ้ว จนถึงฟุต

กิจการนำไม้ไผ่มาใช้ประโยชน์ของไทยเรา ยังไม่มีการทำกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน แม้จะมีการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นานาชนิดจากไม้ไผ่ก็ตามกล่าวได้ ว่าเป็นเพราะไม่มีการส่งเสริมให้ทำกันจริงจัง เป็นอุตสาหกรรมคงมีการทำกันประปราย เป็นประเภทหัตถกรรมในครัวเรือนเท่านั้น หากได้มีการส่งเสริมกันอย่างพอเพียงแล้ว กิจการไม้ไผ่จะสามารถดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมใหญ่โตผลิตเป็นสินค้าส่งขายต่างประเทศ ทำรายได้มหาศาลหลายล้านบาทที่เดียว

ในแง่คุณประโยชน์ ไผ่เป็นพืชที่ยังประโยชน์ให้กับมนุษย์หลากหลายประการ ทั้งในด้านอุปโภค และบริโภค นับตั้งแต่ใช้เป็นอาหาร เป็นยารักษาโรค ใช้สร้างที่พักอาศัย ทำเครื่องมือเครื่องใช้ ใช้ประโยชน์ทางอุตสาหกรรม และอีกจิปาถะ จากประโยชน์อันมากมายนี้น่าจะตั้งฉายาให้ไผ่ได้ว่า "พืชอเนกประสงค์"

ภายในบ้าน ไผ่อาจเป็นได้ตั้งแต่ตัวบ้านทั้งหลังคือเป็นบ้านไม้ไผ่ล้วน หรือจะเป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่งส่วนใดก็ได้ สุดแต่ความต้องการของผู้อยู่อาศัยเครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้านแทบทุกชนิด สามารถประดิษฐ์ขึ้นจากไม้ไผ่ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น ถ้วย, ชาม, ช้อน, ตระเกียบ,ไม้กวาด,กล้องยาสูบ,เครื่องดนตรี, ท่อส่งน้ำ ตลอดจนบ้องกัญชา และนานาประการที่จะคิดประดิษฐ์ขึ้น

ในสวน ไผ่ก็จะเป็นได้ตั้งแต่ ไม้ปลูกประดับสวน เป็นกระถางปลูกต้นไม้ เรือนต้นไม้-คราด ท่อส่งน้ำ ฯลฯ

รั้วบ้าน ก็ใช้ไม้ไผ่ทำได้ ทั้งยังสร้างความมุ่งงามได้ดีอีกด้วยจะใช้ไผ่เป็นลำ หรือผ่าครึ่งผ่าซีก มาบักเป็นรั้วก็ได้ ถ้าต้องการรั้วโปร่งก็เว้นระยะระหว่างลำ หรือซีกให้ห่างสักหน่อย ถ้าต้องการรั้วทึบก็ไม่ต้องเว้นระยะห่าง ให้ลำไผ่หรือซีกซ้อนเรียงกันไปก็จะได้รั้วทึบตามต้องการ หรือจะใช้วิธีปลูกไผ่เป็นรั้วเลยก็ได้ แต่ควรใช้ไผ่ลำเล็ก และต้องคอยตัดแต่งดูแลเสมอ มิฉนั้นรั้วบ้านที่สวยงามก็อาจเป็นที่อาศัยของสัตว์พวกหนูและงูได้

ส่วนการใช้ไผ่ เพื่อประดิษฐ์เครื่องใช้ไม้สอย ก็สามารถทำได้หลายวิธีการ นับแต่การใช้ลำไม้ไผ่ลุ่ม ๆ เลย เช่น กระบอกข้าวหลาม กระบอกรองน้ำตาล ทำพะอง ทำทุ่น หรือลูกบวบสำหรับแพ ฯลฯ นำมาผ่าซีกทำรางน้ำ รางให้อาหารสัตว์ จนถึงการแปรรูปเป็นตอก เพื่อใช้ในการจักสาน

การใช้ไผ่ด้วยการจักสาน นับว่าเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เหตุที่วิธีจักสานเป็นที่นิยมอาจเป็นเพราะว่า การจักสานนั้นไม่ต้องใช้เทคนิคมาก มีการขัดลายต่าง ๆ จัดตามรูปแบบที่กำหนด ผู้ที่ทำการจักสานบ่อย ๆ จะมีความชำนาญในระยะเวลาอันสั้น และทำการจักสานได้ดี

เหตุประการต่อมาคือ การจักสานไม่ต้องพึ่งวัสดุอื่นมากนัก แทบจะไม่ต้องพึ่งพาเอาเลยก็ว่าได้ เพียงใช้ตอกอย่างเดียวก็สามารถสร้างกระด้ง, ชะลอม หรือลอบดักปลาได้อย่างสมบูรณ์ และในการจักสานนั้น รูปทรงของเครื่องใช้ที่จะผลิตมีไม่มากนักและมักเป็นรูปทรงแบบง่าย ๆ พูดรวบรัดคือ ง่ายต่อการกำหนดรูปทรงแถมเหตุอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุที่สำคัญก็คือ มีความสวยงามแบบเรียบง่ายเพียบพร้อมด้วยคุณประโยชน์

ในด้านเป็นอาหาร หน่อของไผ่ที่เราเรียกว่า "หน่อไม้" ก็ใช้เป็นอาหารได้อย่างวิเศษ หน่อไม้สดที่พึ่งแทงทะลุดินขึ้นมาใหม่ ๆ รสชาดหวานกรอบอร่อยลิ้นเหลือเกิน พูดถึงแล้ว น้ำลายสอ ถ้าจะเอาเก็บไว้กินวันหน้าก็ทำหน่อไม้ดองเก็บใส่ปี๊ปไว้เก็บได้นานหลายเดือนอยากรับประทานเมื่อไรก็เอามาใช้การได้ทันที รสชาดอร่อยไปอีกแบบทั้งหน่อไม้สดและหน่อไม้ดองสามารถนำมาผลิกแพลงประกอบอาหารได้หลายชนิด ซึ่งล้วนแต่ให้ความเอร็ดอร่อยทั้งนั้น

ส่วนไผ่ที่ใช้เป็นยารักษาโรค ก็มีไผ่เล็ก ๆ พันธุ์หนึ่ง ต้นเตี้ย ๆ สูงราว ๒-๓ ฟุต มักปลูกกันในกระถาง เอาใบไผ่ชนิดนี้ต้ม ดื่มน้ำต้มจากใบไผ่นี้ ท่านว่ามีสรรพคุณช่วยแก้ปวด เมื่อยเอวได้ชะงัดนัก ใครเป็นโรคปวดเมื่อยก็น่าจะลองดู นอกจากไผ่พันธุ์นี้แล้วก็ยังมีพันธุ์อื่น ๆ ที่ใช้เป็นสมุนไพรประกอบเครื่องยากลางบ้าน หรือที่เรียกกันติดปากว่า "ยาหม้อ"

สรรพคุณของไผ่นี้ยังเป็น ที่เล่าขานกันว่าไผ่ที่มีลักษณะพิเศษพิสดารไปจากธรรมดาของไผ่ทั่วไป คือ มีลักษณะ "ตัน" ตลอดลำ ซึ่งเรียกกันว่า "ไผ่ตัน" ถือว่าเป็นเครื่องรางของขลังเป็นมหาอุดที่ยอดเยี่ยม ยิ่งถ้ามีหลวงพ่อขมังเวทย์ปลุกเสกลงเลขยันต์ให้ด้วยแล้วละก็ ถือว่าเป็นเครื่องรางชั้นเยี่ยมทีเดียว

นอกจากนี้ไม้ไผ่ ยังมีบทบาทมากทางด้านอุตสาหกรรม เช่นการทำไหมเทียมการทำเครื่องดนตรี เครื่องกีฬาฯลฯและอีกมากมาย

บทบาทสำญในทางอุตสาหกรรม อีกประการหนึ่งก็คือ การใช้ไม้ไผ่ในการอุตสาหกรรมทำกระดาษ ปัจจุบันมีโรงงานทำกระดาษที่จังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรีซึ่งใช้ไม้ไผ่รวกวันละไม่ต่ำกว่า ๒๐๐๐๐ ลำ นับว่าเป็นจำนวนมากและความต้องการใช้ไม้ไผ่ในทางอุตสาหกรรมก็คงจะเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลาในขณะที่ จำนวนไม้ไผ่ก็ลดลงตลอดเวลาเช่นกัน

สำหรับเรื่องราวของไผ่ ที่ผมได้นำมาเสนอท่านผู้อ่านในฉบับนี้ก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าก็คงจะได้รับความรู้ความเพลิดเพลิน กันตามอรรถรสนะครับ